

УДК: 37

*Асаналиева К. А. филол. илим. канд, kyyal.asanalieva07@gmail.com,
К. Тыныстанов ат. БМУ, Кыргызстан*

БАЛДАРГА ТААЛИМ-ТАРБИЯ БЕРҮҮДӨ ДРАМАНЫН РОЛУ

Орто мектепте окуучуларды асыл идеяларга, жогорку моралдык сапаттарга, жакшы менен жаманды айырмалай билген адеп-ахлактыкка, гумандуулукка, бийик аң-сезимдүүлүккө карата адаттарды тарбиялоого, турмушту таанып-билүү касиетин өстүрүүгө, адам турмушу жөнүндөгү билимин тереңдетүүгө, сынчыл ойлоно билүүгө карата таалим-тарбия берүүдө драманын ролу зор. Драмалык чыгармаларды үйрөтүүгө, талдоого карата таржымалданган тезис-талаптар ар дайым эле объективдүү боло бербейт, рационалдуу адабий методикалык аппараттар бир кыйла арбын болгону менен, терс көрүнүштөр, жагдайлар да болбой койгон эмес. Ырас, көркөм чыгармаларды окутуунун методикасынын өнүгүшүн иликтөө да, ал материалдарды окуучуларга үйрөтүүдө чыгармалардын жанрдык-стилдик, көркөм-эстетикалык бөтөнчөлүктөрүнө жана улуттук адабият, педагогика илимдерин башкы таяныч кылып келгендигин таржымалдап турат. Аталган маселени тарыхый планда иликтөө, андагы жетишкендиктерди, кемчиликтерди ачык көрсөтүү менен, адабиятты окутуунун методикасынын өнүгүшүн аналитикалык негизде үйрөнүүгө мүмкүндүк берди десек болот.

Өзөктүү сөздөр: *драма, концепция, психологизм, тарых, актер, сцена, адеп-ахлак, адабият, көркөм чыгарма.*

*Асаналиева К.А., канд. филол. наук, доцент,
kyyal.asanalieva07@gmail.com, ИГУ им. К.Тыныстанова
Кыргызстан*

РОЛЬ ДРАМЫ В ВОСПИТАНИИ ДЕТЕЙ

В средней школе роль драмы огромна, так как учит воспитывать в себе благородные идеи, высокие нравственные качества, нравственность, человечность, высокую сознательность, умение различать добро и зло, развивать познание жизни, углублять свои знания о человеческой жизни, критически мыслить.

Хотя тезисные требования к преподаванию и анализу драматических произведений не всегда объективны, рациональных литературоведческих и методических приемов много, но есть и отрицательные явления и обстоятельства. Действительно, изучение развития методики обучения художественным произведениям также свидетельствует о том, что при обучении учащихся этим материалам основное внимание уделялось жанрово-стилистическим, художественно-эстетическим особенностям произведений и национальной литературы, педагогических наук. Изучение этого вопроса в историческом контексте, с четким указанием его достижений и недостатков, позволило на аналитической основе изучить развитие методики преподавания литературы.

Ключевые слова: *драма, концепция, психология, история, актер, сцена, мораль, литература, искусство*

*Asanalieva K. A., Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor of the Department
Kyrgyz language and literature, ISU named after. K. Tynystanova
kyyal.asanalieva07@gmail.com, Kyrgyzstan*

THE ROLE OF DRAMA IN TEACHING CHILDREN

In secondary school, the role of drama is enormous, as they teach to cultivate noble ideas, high

moral qualities, morality, humanity, high consciousness, the ability to distinguish between good and evil, develop knowledge of life, deepen their knowledge of human life, and think critically. Although the thesis requirements for teaching and analyzing dramatic works are not always objective, there are many rational literary and methodological techniques, but there are also negative phenomena and circumstances. Indeed, the study of the development of methods for teaching works of art also indicates that when teaching students these materials, the main attention was paid to the genre-stylistic, artistic and aesthetic features of works and national literature, pedagogical sciences. The study of this issue in a historical context, with a clear indication of its achievements and shortcomings, made it possible to study on an analytical basis the development of literature teaching methods.

Key words: *drama, concept, psychology, history, actor, scene, morality, literature, art.*

Балдарды асыл идеяларга, жогорку моралдык сапаттарга, жакшы менен жаманды айырмалай билген адеп-ахлактыкка, гумандуулукка, бийик аң-сезимдүүлүккө карата адаттарды тарбиялоого, турмушту таанып-билүү касиетин өстүрүүгө, адам турмушу жөнүндөгү билимин тереңдетүүгө, сынчыл ойлоно билүүгө карата таалим-тарбия берүүдө драманын ролу зор. Адабияттын аталган башка тектеринен драманын айырмасы: ал, эреже катары, сахнага коюуга арналат. Түрдүү доорлордогу ар башка драматургдардын чыгармаларын алсак, андагы конфликтердин да табияты, мазмуну жана мүнөзү ар кыл болгонун көрөбүз. Антикалык дүйнөдөгү Эсхилдин инсан менен сокур тагдырдын ортосундагы (“Падыша Эдип”), орто кылымдагы Шекспирдин ишенчээктик менен кара ниеттиктин ортосундагы (“Отелло”), Пушкиндин кылмыш жолу менен бийликке жеткен өкүмдардын эс-акылы менен абийиринин ортосундагы (“Борис Годунов”) жана башкалар конфликтти биздин жогоруда айткан сөзүбүздү далилдейт.

“Сахналык өнөрсүз драмалык поэзия толук эмес; адамды толук түшүнүү үчүн ал кандай аракеттенерин, сүйлөгөнүн, сезгенин билүү аздык кылат, ал кандай аракеттенгенин, сүйлөгөнүн, сезгенин көрүү жана угуу ылаазым” - дейт көрүнүктүү адабиятчы Мухтар Борбугулов. “Сахнада аткарылган гана драманын маани-маңызы аягына чейин өзүнүн түрүн алат. Адабияттык жактан сөз өнөрүнө таандык болуу менен бирге, башка жагынан, сахналык жагынан жалпы эле өнөр катарында аныктала турган жолу бар. Пьесадагы сахнага ылайык деп эсептелген нерсенин баары адабиятка эч тиешеси жок өзгөчөлүү көркөмдүк максатка баш иет. Бул көркөмдүк максат сахнага жана сырткы таасир берүүчү, мындайынча айтканда, көз көрө турган нерселерге негизделет” [3: 36].

Арийне, демейки драманы окутуудан музыкалык драманы окутуунун кыйла өзгөчөлүгү бар. Дегеле драмалык чыгармаларды окутууга караганда кыйла айырмалуу. Ошондуктан адегенде мына ошол жалпы айырмачылык менен өзгөчөлүктү билип алуу кажет. Драма сахнасыз, андан ажырап жашай албасын өз убагында Аристотель да айткан экен. Анын ою боюнча, бул жанрдагы чыгарманын негизги бөтөнчөлүгү драманын мазмунун адамдардын жандуу кыймыл-аракети, сөзү, жандоолору түзгөнүндө. Буга байланыштуу драма бир нече сүрөттөрдөн, көрүнүштөрдөн турат. Ошондуктан улуу жазуучу Н. Гоголдун сөзү менен образдуу айтканда, “драма сценада гана жашайт, ансыз ал жансыз денеге окшош”.

Драмалык чыгармалардагы каармандар эки жактуу жашайт: пьесаны окуганы боюнча окуучу тигил же бул каарманды элестетет жана драмадагы каарманды актёрдун сценада алып чыгып ойногону боюнча жашайт. Мисалы, жогоруда аталган драмалардын тиги же бул кейипкерин чыгармадан окуп алып элестеткенге караганда,

сценада актер ал каармандардын ролун ойногону боюнча кабыл алуу алда канча түшүнүктүү. Бул айырмачылыкты (окуп алып элестетүү менен оюндун өзүн көргөндөгү айырмачылыкты) улуу сынчы В. Г. Белинский убагында эң сонун көрсөтүптүр. “Сиз “Гамлетти” окуганда, чыгарманы түшүнөсүз -деп жазат В. Г. Белинский, - бирок Гамлеттин өңүн, кебете-кешпирин, чачынын түсүн, үнүнүн кандайлыгын, манерасын, бир сөз менен айтканда, жандуу адамды көрө албайсыз. Драманы окуганыңыз боюнча гана элестеткенде, ал кандайдар бир чачы да, өңү да, көзү да бир түстөгү – мрамор түстөгү – статуяга окшоп турат. Сценалык искусствосуз драма толук кандуу боло албайт, сценалык чыгарманын маани-мазмунун түшүнүш үчүн аны окуп чыгуу жетишсиз, аны түшүнүш каармандын кыймыл-аракетин көрүп, сөзүн угуу керек”. Ошентип, “драмалык ой жалаң гана сценада өзүнүн акыркы формасына эгедер болуп, автор өз алдына кандай моралдык максат койгонун көрүүчүгө жеткире алат”. Бул жөнүндө окумуштуу Н. И. Кудряшев “Жакшы актер - драманы эң сонун айтып берүүчү артист өз оюнан бир сөз кошпосо да, сценада жакшы ойнолгон оюн ошол драма боюнча айтылган ар кандай кеңири сынга караганда бизге алда канча бат, алда канча кеңири түшүнүк берет”, - деп жазган [4: 63].

Демек, драмалык чыгармаларды класста талдоодон мурда окуучулар аларды сөзсүз театр сахнасынан көрүшү керек. Ансыз ар кандай драмалык чыгарманы талдоого мүмкүн эмес. Болгондо да аларды бир гана театрдан, тигил же бул образды бир гана актердун аткаруусунда көрбөстөн, ар кандай театрдан, ар башка актердун аткаруусунда көрүүнүн окуучулар үчүн пайдасы зор, себеп дегенде “Эгер ар кандай пьеса талаптагыдай коюлса, анда аларды чоңунан кичинесине чейин кайрадан жаңыртып, оңдоп, жашартып коюуга мүмкүн” экен – Гоголдун ою ушундай. Каарманга топтоштурган драматургдун оюн, идеясын актер сценада “жүзөгө ашырат” да, кандайдыр бир “өз алдынча” образ жаратат. Мисалы, Отелло - С. Бондарчук, Отелло - Ш. Бурханов, Отелло - М. Рыскуловду алалы. Булардын ар биринин “өзүнүн Отеллосу” бар. Ар бир актердун, мейли, ал чоңбу, кичинеби, “өзүнүн Гамлети”, “Лири”, “Курманбеги менен Гейитбеги” болот. Ошондуктан тигил же бул драмалык чыгарманы талдоодон мурда, аны ар кайсы театрдан көрүү керек деген талап коюлат.

Драма адабияттын башка түрлөрү менен жанрларынын касиеттерин өзүнө камтып, сиңирип, жаңылап, ага жаңы касиет, жаңы сапат берет. Ал адабияттын эпикалык жана лирикалык жанрларынын негизги касиеттерин өзүнө камтыйт. Адабияттын бардык жанрларынын, мейли эпос болобу, мейли лирика болобу, мейли драма болобу, алардын түпкү негизи жалпы, бир. Алардын бардыгынын өзүнө таандык жактары бар, бул жагынан, драма – адабияттын эпос жана лирика менен тең укуктуу жанры. Драма көбүнесе турмуштун оргуштаган агымын, өткөн процесстерин, буркан-шаркан түшкөн бороонун жана катуу кагылыштарын көрсөтүүгө ылайыкталган жана ушул эле маалда ал турмуштун ошондой мерчемдүү, түйүндүү, чечкиндүү учурлары аркылуу анын мааниси менен мыйзам ченемдүүлүктөрүн туура жана толук көлөмдө ачып берүү мүмкүнчүлүгүнө да ээ. Муну биз Шекспир жана Мольер, Островский жана Чеховдун драматургиясынан, Айтматовдун театралдык спектакль, кинофильмдердин негизинде жаткан чыгармаларынан көрө алабыз. Турмуштун драматизмин көрсөтүүнүн ыгы болуп эсептелген бул жанр эпостун болмушту сүрөттөөдөгү масштабдуулугун анын объективдүүлүгүн өзүнө сиңирет; эпос да турмуштун драмалык кырдаалын, мүнөздөрдүн кагылыштарын сүрөттөйт жана ошого умтулат. Драма жанры эпиканын

бул жактарын ого бетер кеңейтип жана ого бетер тереңдетет.

Драманын сөзү театрдын сахнасында артисттин жандуу оюну, темпераменти, эмоциясы, дене кыймылы, сезүү-туйгусу менен кошулганда, анан дагы ал декорация, жарык, үн жана дагы бүгүнкү күндөгү табылып жана колдонулуп жаткан техникалык каражаттардын коштоосу менен күчөтүлүп көркүнө чыкканда, китептен окуганга же укканга караганда натыйжа көп эсе өсөт. Театрдын эң чоң артыкчылыгы жана кино менен телевидение кайталай жана ордун толтура албай турган жагы – жандуу көрүүчүүлөрдүн алдында тирүү, жандуу, артистер ойногону, башкача айтканда, тирүү адамдардын алакасы түзүлөт.

Драматургиянын түрдүү жанрларынын түпкү белгилери жана жалпы касиети бар. Мисалы, кино драматургиянын да негизги элементи же баш мүчөсү – сөз, театралдык драма сыяктуу эле анын объектиси жана мазмуну, мурда айтылгандай, турмуштун драматизмин ачып берүү болуп эсептелет.

В. Маяковский театрга төмөнкүдөй аныктама берген: “Театр – чагылтып көрсөтүүчү күзгү эмес, чоңойтуп көрсөтүүчү айнек”.

Драма, чынын айтканда, адабияттын бир түрү гана эмес, ал алда качан адабияттын чек арасынан чыгып кеткен бир көрүнүш болуп эсептелет жана анын мааниси эми адабият теориясында гана эмес, балким, театр теориясынын негизинде да ачылып берилиши мүмкүн. Эпос жана лирикага салыштырганда драманын сырткы жана биринчи көзгө уруна турган айырмачылыгы анын диалог түрүндө жазылып, көшөгөлөргө же азыр бөлүмдөргө бөлүнүшү болуп эсептелет. Бир кездерде драмалык чыгармалар көшөгөлөргө, сүрөттөргө жана көрүнүштөргө бөлүнгөн. Шекспирдин заманында пьеса беш көшөгөдөн туруп, спектакль катары менен бир нече саатка созулса, кийинчерээк төрт көшөгө болуп, анан дагы кыскарып отуруп, бүгүнкү күндөгү спектаклдер эки бөлүмдөн турат да, бир жарым, эки сааттан ашпайт. Буга, бир жагынан, замандын динамикасы, мезгилдин темпи себеп болсо, андан кем эмес, балким, маанилүүрөөк фактор аудио-визуалдык өнөрдүн таасири роль ойнойт. Көшөгө, сүрөт, көрүнүш сыяктуу нерселер, жалпысынан алганда, көбүнчө техникалык нерселер – драманы уюштуруунун сырткы каражаттары. Ал эми драмада башкы жана туруктуу аракетти өнүктүрүүнүн, мүнөздөрүн ачуунун башкы каражаты – диалог, ошондой эле драмада монолог, репликалар да колдонулат, бирок реалисттик драмада башкы каражат – диалог. Ошону менен бирге диалог прозада да автордук сөз менен катар эле сүрөттөөнүн бир куралы болуп эсептелет. Драмада окуяларды жана процесстерди ачып берүү ыктары менен каражаттары тарыхый-эстетикалык жана адабий көркөмдүк себептер менен шартталат.

Адабияттын драмалык теги үчүн эпос жана лирикага салыштырганда конфликтинин ролу жана мааниси бөтөнчө экендигин эскерткенбиз. Ар кандай эле адабият чыгармасынын сюжетин өнүктүрүүдө конфликт тигил же бул даражада роль ойной турган болсо, драмада ал драматургиялык аракетти өнүктүрүүнүн башкы пружинасы жана мүнөздөрдү ачуунун негизги каражаты болуп кызмат кылат. Болмуш менен турмуштун кыймылдаткыч күчү болгон конфликт, бири-бирине карама-каршы турган күчтөр, түшүнүктөр, күрөштөр да башка ар кандай нерсе сыяктуу эле токтоосуз агым, кыймылда, өнүгүүдө болуп, өзүнүн маани-маңызын, түрүн, табиятын, көрүнүшүн өзгөртүп турат. Драмада окуянын жүрүшү да, негизги идеялардын ачылып берилиши да драмалык конфликтинин ачылышы аркылуу боло тургандыгына, ошондой эле кандайдыр бир

идеялардын, максаттардын, принциптердин күрөшү жылаңач идеялардын, мүдөөлөрдүн кагылышы эмес экенине жогоруда токтолгонбуз. Бул жерде конфликт менен мүнөздөрдүн карым-катнашын туура түшүнүү – абдан маанилүү нерсе. Алар – бир нерсенин эки жагы сыяктуу жана диалектикалык ажырагыс бирдикте турган категориялар. “Айкын-ачык белгиленген мүнөздөр болсо, алар кагылышпай койбойт” (Горький). Драмада конфликт – бул, баарыдан мурда, адамдардын ортосундагы карым-катнаш, адамдардын, башкача айтканда, мүнөздөрдүн кагылышы дегенди туюнтат. Драмада, айрыкча, трагедия менен комедияда адамдардын ал же бул сапаттары, касиеттери, өзгөчөлүктөрү чоңойтулуп, күчөтүлүп, көзгө даана түшө турган болуп берилет.

“Шекспир – драманын Гомери; Шекспир өз драмаларында турмуштун жана поэзиянын бардык элементтеринин мазмунунан чексиз көркөм, бычын жагынан бийик турган жандуу бир бирдик жасаган. Аларда киши дүйнөсүнүн бардык азыркы абалы, анын бардык өткөндөгүсү, анын бардык келечеги көрсөтүлгөн; алар – бардык элдердеги, бардык замандардагы өнөрдүн өсүшүнүн көркөм гүлү, ширелүү мөмөсү”, - деп жазган Н. Г. Чернышевский [7: 5].

Драманын синтетикалык жанр катарындагы өзгөчөлүгү жөнүндө сөз кылганда, бир маселенин эки жагы жөнүндө айтууга туура келет:

1. Адабияттын бир жанры катарында өзү менен тектеш эпос жана лирика жанрлары менен карым-катнашы;

2. Жалпы эле сөз өнөрү катарында өнөрдүн башка түрлөрү менен болгон карым-катнашы.

Мугалим эсине алчу дагы бир нерсе: окуучу өзүн аздыр-көптүр аткаруучу катары эсептелгенде гана образдардын кулк-мүнөзүн, ой-пикирин, көңүл жайын тереңирээк билет. Мындан тышкары, “Театр микрофондо” деген радиоберүү кеңири пайдаланылат. Жыйынтыктап айтканда, драманы көрүү, окуу, радиодон угуу, асыресе анын каармандарынын сценалык жагына көңүл бөлүү, бул жанрдагы чыгармаларды окутуудагы өзгөчөлүк – дал ушул маселелердин баары драманы адабий чыгарма катары талдоону жокко чыгарбоого тийиш. Анын жанрдык табияты менен эстетикасына мүнөздүү мына ушул белгилер ар кандай драманы окутууда эске алынышы зарыл. Жогоруда программа сунуш кылган драмалык чыгармаларды окуучулар эң болбогондо мектеп сахнасынан көрүү керек деген пикир айткан элек. Чынында эле “Жаңыл”, “Каныбек”, “Атанын тагдыры” “Курманбек” же жогорудагы эле эки драма мектеп сахнасында даярдалууга туура келсе, анда ал пьесалардын сахнада ишке ашышына адабият мугалими катышат да, аны даярдоодо төмөнкү нерселер эске алынат.

1. Сахнада коюш үчүн тандалып алынган драма адабияттык жана сценалык жактан терең анализделет. Драма бүт окулуп чыгып, окуучулардын жөндөмдүүлүгүнө жараша ролдор бөлүштүрүлөт, ар бир бала текстин көчүрүп, оюнду коюуга байланыштуу үй тапшырмалары берилет.

2. Мындан кийин ролдордун үстүндө иштөө башталат: ар бир окуучу көчүрүп алган текстин жаттайт, аны өз сөзүндөй кылып сүйлөөгө жатыгат. Каармандардын психологиясынын өзгөчөлүгүн, кулк-мүнөзүн билип, анын сырын ачууга аракеттенет. Диалогдо сүйлөшө турган адамы (партнер) менен жандуу, ишенимдүү, жасалма эмес, табигый аңгемелешүүгө көнүгүп, текстти чын жүрөктөн, чын дилден өздөштүрөт.

3. Театр тилинде “выгородка” деген термин бар. Бул “болжолдуу жасалга” деген түшүнүктү билдирет. Мындан кийин болжолдуу жасалгада иштөө башталат. Тигил же

бул ролду аткарып жаткан окуучу бул учурда сахнада болуп жаткан окуяны дал эле турмуштук окуя катары кабыл алып, “жокту бардай кылып” сүйлөп жатканына өзүн да, өзгөнү да ишендирүүгө машыгат.

4. Жогорку жумуштардан кийин мизансценаларды түзүү башталат. Ачыгыраак айтканда, бул персонаждын мүнөзүнө, сүйлөгөн сөзүнүн маанисине жараша аракет-кыймылдарды жаратуу, фантазиянын жардамы менен чыгармачылык ой жүгүртүп, табылган мизансценаларды жандандырып, ар бир сөздү сүйлөө убагында доош толкундары менен үн ыргагын туура пайдалана билүү. Мындай жумуш бир нече жолу кайталанмайынча, адатка айланып калыптана койбойт.

5. Газета-журналдардан, илимий эмгектерден ролго тиешелүү материалдарды окуу. Турмуштан, кинодон, сахнадан көргөндөрүн топтоштуруп, ошол ролду аткарууда аларды пайдалануу.

6. Адегенде ролдордун айрым сүрөттөрү менен көрүнүштөрү гана аткарылат. Акырында ал бүтүн драма боюнча баштан аяк кайталанат. Муну театр тилинде прогон деп коюшат.

7. Пьесага керектүү буюм-тайымдар, жасалгалар, кийимдер менен реквизиттер күн мурун даярдалат. Пьеса баштан аяк бир-эки сапар коюлуп бүткөндөн кийин, бүт жасалгалары: жарык, шоокум, музыка үндөрү менен кайрадан коюлат. Театр тили менен айтканда, муну сводный деп коюшат.

8. Мындан кийин пьеса бүт кийим-кече, грим, музыка ж. б. жасалга менен кадыресе көрсөтүп жаткандай абалга жеткирилет. Бул генералдык деп аталат.

9. Генералдык репетиция талкууланып, андагы кемчиликтер оңдолуп, пьесаны коюу үчүн акыркы даярдык өткөрүлөт.

10. Ошондой генералдык репетициядан кийин оңдолуп, көрүүчүлөргө биринчи жолу тартууланган спектаклди премьера дейбиз. Дал ушул убактан ары карай драманын сахнада жашоо доору – экинчи өмүрү башталат.

Эгер орто мектепте драманы окутуу маанилүү маселелердин бирине кирип, педагогикалык ишмердүүлүктүн өзгөчө бир касиетке ээ тармагы катары эсептелсе, анда көркөм чыгарманы талдап үйрөтүү анын негизги өзөгүн түзүп турат, тагыраак айтканда, көркөм чыгармага талдоо жүргүзүү менен ар бир окуучу адам баласынын аң-сезиминин ишмердигине кирген көптөгөн маселелерди көркөм образдуулук аркылуу анализдеп үйрөнө алат. Драманы окутуу жана анын методикасынын ролу орто мектептеги окуу процессинде жогору экендиги талашсыз. Адабиятты окутуу жана анын методикасына тиешелүү көптөгөн маселелер, негизинен, драмалык чыгармаларды талдап үйрөнүү проблемалары менен тыгыз байланышта турат. Драманы мектептерде үйрөнүүнүн сферасынан сүрөткердин өмүрүн, чыгармачылыгын алып таштаганда, көркөм материалды окуу, талдоо, класстан тышкары окуу жана башка аракеттерди ичине алган өзүнчө бир уникалдуу татаал кубулушка айланып чыга келет. Муну “татаал кубулуш” деп өзүнчө бөлүп карап жаткандыгыбыздын себеби, драмалык чыгармага талдоо жүргүзүү окутуу процесстерин толук ичине алган, мугалим менен окуучунун бардык ишмердиктерин камтыйт. Ал процессти жөнгө салууда окутуу, үйрөнүүнүн органикалык байланышынын алкагында мугалим жана окуучунун эле эмес, улуулар менен кичүүлөрдүн ортосундагы муундан-муунга өткөн улуулукту, асыл наркты, көркөм бийиктикти, акыл-эстик тереңдикти өтмө катар жуурулуштуруп, кандайдыр бир мыйзам ченемдүүлүктө, бирин-бири шарттап турган көп жактуу байланыштарда

жашаган өзүнчө бир ишмердүүлүк болуп саналат.

Драмалык чыгармасыз жана ага талдоо жүргүзүүсүз адабият сабагын, ал тургай, окуу процессин толугу менен элестетүү кыйын. Качан көркөм чыгармачылык жана ага карата эстетикалык ой жүгүртүү киргенде гана окуу процессиндеги адабият сабагы толук кандуулукка айланары, ал эми балдар жеткиликтүү билим алуулары талашсыз. Демек, драмалык чыгармага талдоо жүргүзүү адабият сабагынын өзүнчө бир бутагы гана болуп эсептелбестен, адабият теориясын үйрөнүүнүн жана жеткиликтүү кабылдоонун, андан ары көркөм ой жүгүртүүгө жетишүүнүн мыйзам ченемдерин ачып, окуу процессиндеги принциптерин, формаларын, методдорун аныктоо аркылуу практикада колдоно билүүгө чейинки чекке алып барат. Натыйжада, ушул аракет ар бир сабакта усулдук ыкмаларды өркүндөтүп, мугалим менен окуучунун изденүүсүн шарттап туруучу талдоо аркылуу үйрөнүүнүн органикалык байланышын камсыз кыла алган өзүнчө бир ишмердүүлүккө алып бара алат.

Драмалык чыгарманын өзгөчөлүгү искусствонун бир түрү болгондугу менен катар окутууда анын билим, тарбия берүүчүлүк, эстетикалык табитин калыптандыруучулук мүнөзгө ээ болгондугу аркылуу айырмаланат. Жогорку идеяга жана эстетикага сугарылган драма философия менен илимге караганда алда канча көрсөтмөлүү, алда канча ишенимдүү жана түшүнүктүү. Көбүрөөк окулушу, анын натыйжасында элге кеңири таралышы аркылуу философияга караганда драмалык чыгарма – алдыңкы идеяны пропагандалоонун эң бир жөнөкөй, жеңил, ийкемдүү, кеңири таралган түрү. Адабият сабагында драмалык чыгарма окуучуларга таасир этүүнүн кубаттуу куралы экендигин көрөбүз, себеби ал адам турмушу жөнүндө баяндабагандыгы менен башка сабактардан айырмаланат. Драмалык чыгарма бардык окуучуларга таасир бере бербейт, алардын кызыгышы, биринчи кезекте, окуткан адабият мугалимине байланыштуу экендиги талашсыз. Педагогдун чеберчилиги жетишсе, окуучулар кандай чыгармаларга кызыгат, эмне себептен ошондой китептерге суктанууда, мына ушул маселелердин тегерегинде социологиялык да, психологиялык да анализдерди жүргүзүү менен окуучулардын көркөм адабий дүйнөсүндөгү таңгычтыкты аныктап алат. Практика ырастагандай, балдарды кызыктыруунун, алардын жан дүйнөсүн ойготуунун мугалимден талап кылынган бирден-бир жолу, сүрөткердин чеберчилигин, сөз өнөрүнө каткан керемет дүйнөсүн, сырларын ачып берүүчү ыкма болуп көркөм окуу саналат. Мугалимдин көркөм окуусунун мааниси жөнүндө методикалык эмгектерде көп эле айтылып жүрөт. Мына ушул жерден бир нерсеге көңүл бурушубуз керек. Адабий процессте көркөм чыгарманы талдаган адабиятчыдан же сынчыдан айырмаланып, орто мектепте көркөм чыгарманы анализдөөдө адабият мугалиминин жеке сапаттары дагы маанилүү роль ойнойт.

Кыскасы, аталган маселелерди тарыхый планда иликтөө жана драма жанрын окутуунун заманбап технологиясын сунуш кылуу, албетте, аталган илимдин алгачкына олуттуу салым кошо алат.

Адабияттар:

1. Алымов Б. Кыргыз совет адабиятын окутуу методикасы [Текст] \Алымов Б. - Фрунзе: Мектеп,1984.
2. Беляев М. Л. К вопросу об изучения в 8-классе драматического и эпического образа-персонажа [Текст] \ Беляев М. Л. В кн.: Преподавание литературы в 8-классе.

–М., 1958, 60-б.

3. Борбугулов М. Адабият теориясы.[Текст] \Борбугулов М. -Бишкек, 1996.

4. Кудряшев Н. И. Изучение драматических произведений [Текст] \Кудряшев Н.И.
//Литература в школе, 1954. 63-б.

5. Муратов А. Кыргыз адабияты сабагында көркөм тексттин маңызын ачуу
[Текст] \Муратов А. -Бишкек: Айат, 2008. -29-31-бб.

6. Соловьева Н. М., Зоводская Т. Ф. Выразительное чтение в 4-8 классах [Текст]
\Соловьева Н. М., Зоводская Т.Ф. –М.: Просвещение, 1983. - 4-б.

7. Чернышевский Н. Г. Эстетические отношения искусства к действительности
[Текст] \Чернышевский Н. Г. –М., 1955. - 5-б.,